

отношения, то есть личные, материальные и духовные потребности субъектов правоотношений.

Ключевые слова: право, правоотношения, объект правоотношения, объект права, субъект правоотношений.

Zastavska L., Tereshchenko L. Problems of the Object of Legal Relationships in the System of Legal Categories

In the scientific article the concept of "object of legal relations" is investigated and the character of the problem of this concept in the system of legal categories is determined. Appointment of the concept of "object of legal relationships" is to reveal the meaning of the existence of legal relationships, to show why actors enter into a legal relationship and act in it, realizing their rights and responsibilities. This category connects the legal relationship with the system of material and spiritual goods of society. Relationships should be considered not in the narrow sense, and not only as a legal form, but in a broad sense, that is, as a unity of legal form and material content. Thus, the object of legal relationship is a direct part of the legal relationship. The object of legal relationship is precisely the element that generates relations, that is, to a certain extent, combines the subjects of law and their responsibilities, since he, almost always, is in the center of action of the subjects of these legal relationships. Consequently, the object of legal relationship is directly the one for which there arises social relations, that is, the personal, material and spiritual needs of subjects of legal relations.

Key words: legal relationship, object of legal relations, object of law, right, subjects of legal relations.

УДК 343.352: 340.12

Литвинов О. М.

*доктор юридичних наук, кандидат філософських наук,
доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін і професійної психології Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
(м. Северодонецьк, Україна)*

КОРУПЦІЯ: КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ, ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ Й ІНСТИТУЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛОГІКА ПРОТИДІЇ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ (конспект лекції¹)

У лекції продемонстровано евристичні можливості культурологічного підходу у філософії права, який розробив автор, до проблеми корупції. Визначено: 1. Загальні (психолого-біологічні) та 2. Специфічні (культурно-історичні, світоглядно-етичні та соціально-політичні) засади корупції. Показано причини нездоланності загальних засад, що пояснює наявність цього феномену у всіх суспільствах. Запропоновано низку можливих заходів протидії і загальним, і специфічним засадам корупції, де провідна роль належить праву.

Ключові слова: корупція, джерела корупції, протидія корупції, право, культура, культурологічний підхід.

---

¹ Конспект відкритої лекції, прочитаної для викладачів, курсантів і студентів ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка 07 грудня 2018 р. у межах заходів до Міжнародного дня боротьби з корупцією.

План

Вступ і формулювання проблеми.

1. Концептуальний підхід та термінологія: обґрунтування.
  2. Фундаментальні джерела й природа корупції.
  3. Способи протидії корупції та роль і межі права.
- Висновки і пропозиції щодо можливих відповідей.
Використані джерела.

Вступ і формулювання проблеми.

1. Досить складна термінологія, що її використано в темі лекції, є відбиттям складності того феномену соціального буття, якому присвячено низку заходів у межах усвідомлених міжнародною спільнотою загроз, що несе в собі це явище. Буде розглянуто деякі його аспекти, що виглядають найбільш суттєвими з погляду осмислення саме цієї зазначеної складності. Зауважимо відразу, що складність ця не є примхою лектора, а відбиває трудність тих процесів, що і формують таке явище. Ця складність є також виправданою з суто логічного погляду, тобто вирішення непростих проблем у простий спосіб є не тільки помилковим за результатами такого підходу (інших результатів бути не може), а й причиною багатьох негараздів у нашому житті. Додатковим аргументом є положення класичної філософії права та юридичної логіки про те, що прості принципи або підходи не дають ясних критеріїв для достатньо обґрунтованої відповіді на конкретні запитання, що відрізняються складністю.

2. Адекватність реагування людського мислення на виклики буття, охоплюючи й соціальний його шар, в історії людства отримала назву філософського, оскільки так означають звернення до фундаментальних, тобто основоположних засад, явищ і процесів та їх взаємозв'язків. Інші, ті що називають спеціальними, є необхідними при вирішенні часткових завдань і мають обмежені можливості в осягненні указаних засад. Ігнорування такого типу мислення в зазначеній соціальній сфері має надто багато негативних наслідків. Щоб було зрозумілим, прикладом може бути рівень життя: низький рівень є наслідком такого ігнорування, зокрема рівня моральної та правової культури.

3. Другим надважливим боком філософського (або іншими словами, метафізичного) підходу є точність формулювання, що збігається і з вимогами до поняття права. Нагадаю, що для освіченої людини є зрозумілим те, що, наприклад, математика є наукою неточною (бо оперує тим, чого у фізичному світі не існує й навіть не може існувати), а філософія навпаки, оскільки спирається на реальні явища й процеси, що визначають буття. Тому частка філософського в розумінні права означає ступінь адекватності розуміння відповідних процесів, що є вельми важливим у суспільствах з домінуванням буденної свідомості, яка спирається на прості, тобто примітивні уявлення про світ.

4. Звідси проблему в найбільш загальному вигляді пропонується сформулювати як таке питання: що є фундаментальними засадами корупції та які можуть бути засоби протидії її існуванню?

1. Концептуальний підхід і термінологія: обґрунтування.

Визначення основних термінопонять.

Запропоновані в назві лекції термінопоняття акумулюють те, що з найзагальнішого, тобто філософського погляду, найбільш точно можуть визначити засадничі характеристики явища, яке ми називаємо корупцією.

Культурно-історичне означає те, що є природним для способу буття певної спільноти (на сьогодні найбільш операціонально вживаною є така, яку називають «народ» або «нація») протягом її – цієї спільноти – історичного (тобто зафіксованого) існування. Іншими словами, яку роль корупція відіграє в соціумі в процесі взаємодії його членів.

Екзистенційне (або екзистенціональне) означає такий спосіб буття на індивідуальному чи особистісному рівні; воно є проявом антропологічного як притаманного людині загалом, але в ракурсі значущості для самого існування насамперед у межових ситуаціях. Іншими словами, чи може конкретна людина не вдаватися до корупційних дій задля забезпечення свого існування.

Інституціональне (або формалізоване) означає те, наскільки способи взаємодії, що мають корупційну складову, відбиваються у сфері, що є задокументованою, тобто має ще й примусово-зобов'язувальне навантаження. Іншими словами, наскільки неправова діяльність є законною або просто такою, що не карається.

Поняття *логіка* в цьому тексті використовується в найбільш розповсюдженому значенні: як несуперечливість мислення в межах логіки формальної, тобто насамперед через несуперечливість у детермінації смислів висновків.

Протидією є діяльність із попередження чи реакція на результати, у цьому разі – проявів корупції.

Правове поле – це сфера застосування правового примусу насамперед закону (правового закону), а також правових гарантій.

Поняття *корупція* є основним і надто складним, тому потребує спеціального розгляду.

Визначення та конотації (сміслові значення) поняття «корупція» та її можливий категоріальний статус.

Корупція (етимологія): псування, підкуп, гниття, розпад, розкладання, занепад, порочність, розбещеність (моральне розбещення), перекручення (інформації, тексту), продажність...

Корупція (визначення в українському законодавстві): «використання особою... наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі... або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей».

Корупція (приклади тлумачення в історії правової та соціальної думки):

– «розкладання принципів», що стає причиною загибелі держав (Ш. Монтезьє, XVIII ст.);

– байдужість індивіда до суспільної користі та солідарності тільки заради особистої вигоди, що є проявом зради (М. Бакунін, XIX ст.);

- сила влади як підпільний товар засобу особистого збагачення за рахунок чужої праці в «закритому суспільстві» (К. Поппер, XX ст.);

- створення з корисливою метою правової бази для діяльності, що не відповідає інтересам суспільства. Усе інше – є похідним (Б. Розовський, XXI ст.).

Корупція (визначення, що пропонується, – філософсько-правове):

- прихований продаж суспільних повноважень для отримання особистих переваг як наслідок примітивізації взаємин, що призводить до руйнації соціуму.

2. Фундаментальні джерела й природа корупції.

Той факт, що боротьбу з корупцією декларують майже всі держави незалежно від форми устрою та панівної політичної системи, свідчить про глибинні підмурки цього явища, але для кваліфікації таких діянь як корупційних потрібна належність фігурантів до владних кіл або до виконання керівних функцій, коли владні повноваження стають підпільним товаром як засіб особистого збагачення за рахунок чужої праці.

Для обговорення запропоновано розподіл засад корупції на загальні (психолого-біологічні) та специфічні (де виділено культурно-історичні, світоглядно-етичні та соціально-політичні). Є підстави вважати, що перші не можуть бути подоланими, а другі долаються лише правовими засобами, оскільки інші нормативні системи не мають усезагального та примусового характеру, а звідси підкреслюється потреба наповнення реальним змістом понять прав людини та громадянського суспільства.

Засади корупції (і кримінальної свідомості загалом):

Загальні (I), що відбивають якості людської природи, і які можна назвати психолого-біологічними.

Специфічні (II), які відбивають особливості існування та розвитку суспільства й особистості. Їх можна назвати культурно-історичними (а), світоглядно-етичними (б) та соціально-політичними (в).

Загальні (психолого-біологічні).

Виразниками психолого-біологічних підмурків кримінальної свідомості є елементарні потреби та емоційні стани, часто виражені екзистенціально.

Йдеться про природний для людини принцип «економії мислення», який Е. Мах безпосередньо виводить з одвічної біологічної потреби організму до самозбереженні, що є обумовленим необхідністю його пристосування до докוליшнього середовища для виживання. Інший видатний мислитель XIX століття Р. Авенаріус сформулює це як принцип «найменшої витрати сил». Іншими словами, таке ставлення до світу притаманне людині як одному з видів тварин (ссавців) і тому має біолого-психологічне підґрунтя, що його неможливо викоренити. Саме цей чинник як найбільш загальний може пояснити наявність корупції тією чи іншою мірою майже в усіх країнах світу.

Специфічні:

а) *культурно-історичні підмурки* мають витoki, що сформувалися переважно в період становлення національної свідомості й культури, тобто у XVIII–XIX століттях (йдеться, звісно, про європейську культуру). Найбільш яскравим виразником тут є фольклор, де відбилися всі боки життя народу, усіх його верств. У культурному розвитку України, навіть за всіх обов'язкових

корекціях у посиланні на особливості того чи іншого часу (історичного періоду), маємо переважно негативні приклади внутрішніх взаємин та становлення влади до свого народу;

б) *світоглядно-етичні підмурки* можна розглядати і як аспект культурно-історичних, але їх значущість дає змогу виокремити їх.

Тут найсуттєвішим чинником і водночас виразником є православ'я. Ортодоксальність цього вчення (що проявляється в його орієнтації на ранньохристиянські ідеали) має, звичайно, й позитивні риси. Але зануреність основного кола ідей в архаїку та ранньофеодальні світоглядні орієнтири не тільки виглядають анахронізмом (фактично це близькість до язичницьких вірувань). Вони, і це є головним, не мають раціонального інструментарію критичного сприйняття світу, а тому не можуть слугувати основою соціокультурної динаміки, охоплюючи правовий її аспект, зокрема питання прав людини як кожної людини, яке є принциповим у корупційній проблематиці загалом. Надто важке сприйняття нового та принципово ієрархічне сприйняття світу не може не гальмувати культурний розвиток як адекватні відповіді на виклики сучасного світу. Невипадковим тому є традиційний союз православної церкви з державою, а точніше її підкорення державі, а ще конкретніше – майже постійна співпраця з різними політичними режимами;

в) *соціально-політичні підмурки* кримінально-корумпованої свідомості сформувалися переважно в ХХ столітті й пов'язані з тоталітарним минулим. Головною загальною причиною як складовою багатьох соціально-політичних підмурків є масове знищення найбільш активної та самостійної частки населення в часи панування комуністичної моноідеології та репресивне придушення вільної думки загалом. Радянська людина, сформована в часи надмілітаризованого тоталітарного режиму, відрізнялася такою ж надагресивністю (що витікає з марксистсько-ленінського вчення про світову комуністичну революцію як неминучість підкорення – причому переважно військово-силового – усього світу всезагальному центру соціалізму, тобто радянській Росії або СРСР). Радянська людина вирізнялася (і вирізняється на сьогодні) також відсутністю уявлення про індивідуальну свободу та права людини, оскільки панувала патерналістична – і знов-таки тотальна – залежність людини від влади в умовах необхідності доляльності до неї. Некреативність режиму та постійне економічне відставання сукупно з нехтуванням будь-якою людиною було основою такої ж тотальної корупції насамперед у вигляді привілеїв представників влади (привілеї – це одна з форм агресії проти суспільства). Іншим боком цього була тіньова економіка та чорний ринок.

Усі названі засади поєднує їх екзистенціальний аспект. Це страх і потреба принесення жертви як необхідна їх складова. Боялися всього, навіть проявів звичайних людських почуттів, якщо це виходило за межі ідеологічних настанов, і жертвували всім, навіть рідними та близькими людьми, а також своїм життям заради цих же настанов, відомих як «єдино правильне вчення Маркса, Енгельса, Леніна і Сталіна» (після 1956 року ім'я Сталіна прибрали).

3. Способи протидії корупції та роль і межі права.

Такий страх поступово було подолано в західній цивілізації в спосіб раціоналізації життя. Найбільш важливими та дійовими інструментами у сфері духовній стала наука, у сфері практичних відносин – економіка, у сфері регулювання соціальних відносин – право. Позбавлення від страху в житті соціуму безпосередньо пов'язане з розширенням свободи на різні сфери життя: раціональне пізнання впливало і на релігію, і на етику, і, відповідно, на право. Останнє поступово набувало змісту, пов'язаного зі свободою кожного індивіда, а сила жорстка, фізична трансформувалася в силу переконання чи підтримки спільного, тобто суспільного інтересу як такого, що презентує інтерес знову ж таки кожного.

Отже, лише спільне і суспільне, філософською мовою загальне, юридичною мовою легітимне (те, що сприймається та визнається спільнотою) може стояти на заваді руйнівним тенденціям корупції та кримінальної свідомості загалом. А таким є лише право, оскільки інші соціальні регулятиви як нормативні системи (мораль, релігія, звичаї тощо) не мають, по-перше, указаної всезагальності та, по-друге, дієвості, пов'язаної з відомою якістю правової норми, а саме: санкцією, тобто легітимним примушенням (насилям). Звідси й його – права – ефективність. Межами ж указаної дієвості виступає свобода людини (І. Кант), на сьогодні втілена в ідеї прав людини, а також психологічний аспект проблеми (див. далі «Висновки і пропозиції...»).

Висновки і пропозиції щодо можливих відповідей.

Якщо спиратися на запропонований аналіз виокремлених засад корупції, то проблема завжди має бути переведеною в публічну площину, оскільки в іншому випадку (психологічно) вона обов'язково буде виведеною з правового поля в поле суто індивідуальної взаємодії незалежно від термінології, що її супроводжуватиме (рівень I). А з огляду на переважно низький стан моралі та умови існування (тобто відсутність досвіду свободи) в нашому суспільстві, ця психологічна настанова підкоряє собі й дії, які навіть офіційно мають статус суспільнозначущих, насамперед державних. Це змішування смислових значень психологічного характеру сукупно з аналогічним змішуванням смислових значень характеру логічного (підміна дій у сферах діяльності) сприяє тому вноормуванню корупційного мислення, про яке йшлося. Іншими словами, на рівні психологічному наше загальне питання виглядає як таке, що не може бути вирішеним у правовий спосіб.

Звідси виникає проблема контролю, а це загалом одна з основоположних функцій культури, яку в сучасному світі передано до сфери права і правовідносин. Іншими словами, можна констатувати, що як найзагальніша підстава корупційних діянь, психолого-біологічна основа є нездоланною, що й пояснює її всюдисущу (у філософсько культурологічній термінології – хронотопну) спокусливість.

На відміну від неї специфічні засади корупційної свідомості та дій (рівень II) можуть бути скорегованими засобами, виробленими впродовж культурного розвитку людства. Так, культурно-історичні умови(а) вже долаються, хоча б частково, широким розповсюдженням складних і раніше малодоступних технічних засобів фіксації певних дій осіб з владними повноваженнями (аудіо- та відео пристрої тощо).

Найскладнішими щодо подолання виглядають їх світоглядно – етичні підмурки (б), оскільки елемент сакральності, що переважає (у релігії та церковному житті), робить їх майже недоторканими в аспекті корегування, а звідси питання критичності й можлива вимога відкритості може сприйматися заздалегідь як певне «посягання» на цю сферу представниками профанної культури. Це надає апологетам нинішнього *statu squo* абсолютної переваги. Утім, на наше переконання, звернення до автентичних або найбільш авторитетних текстів спадщини християнської думки дасть змогу апелювати й до загальногуманітарних цінностей, які мають переважно християнські світоглядні основи.

Щодо ж соціально-політичних підмурків корупційності (в), то декларування відданості демократичним ідеалам, принципам тощо сучасною владою незалежно від її реальної спрямованості та сутності дає змогу впливати на процеси, що відбуваються. До того ж велими суттєве значення має й тиск світової спільноти. Ключовими ж поняттями в цьому напрямі стають поняття прав людини і громадянського суспільства, які мають наповнитися реальним змістом.

Інструментами такого тиску мають бути, насамперед, критичне мислення і трудова мораль, у соціальному житті – громадянське суспільство, у державному – раціональні закони та діяльність правоохоронних і судових органів, тобто такі, які адекватно відбивають логічну межу кримінальних дій, зокрема корупційних.

Це буде можливим, коли екзистенціал страху переміститься з площини публічно-правової, де він має відверто кримінальний характер, у площину морально-особистісну, де йому належить набути вигляду суто правового, у західному культурному сенсі, тобто заснованому на свободі кожного, свободі вибору передусім, що передбачає усвідомлену особисту відповідальність.

Використані джерела:

1. Бакунин М. А. Коррупция. О Макиавелли. Развитие государственности. *Вопросы философии*. 1990. № 12. С. 53–66.
2. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320617> (дата звернення: 05.02.2019).
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 05.02.2019).
4. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення. Луганськ: Янтар, 2014. 800 с.
5. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003–2011). 2-ге вид., допов. Харків: Право, 2012. 432 с.
6. Монтегське Ш. О духе законов // *Избранные произведения*. Москва: Гос. изд-во полит. лит., 1955. С. 159–734.
7. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги [пер. с англ. В. Н. Садовского]. Киев: НикаЦентр, 2005. 800 с.
8. Розовский Б. Г. Коррупция: от реалий прошлого к иллюзиям настоящего. *Вісник Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ імені Е. О. Дідоренка*: Спец. випуск № 5: Проблеми реформування кримінальної юстиції: український контекст і міжнародний досвід. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. С. 3–29.

9. Трепак В. М. Корупційні правопорушення: поняття, види та заходи протидії. Київ: Атіка-Н, 2014. 335 с.

10. Циппеліус Р. Філософія права : підручник / пер. з нім. Київ: Тандем, 2000. 300 с.

11. Черносвитов П. Ю. Корни преступности и плоды героизма. *Человек*. 2003. № 2. С. 52-63.

Стаття надійшла до редколегії 10.02.2019

Литвинов А. Н., доктор юридических наук, кандидат філософських наук, доцент, заведуючий кафедрою соціально-гуманитарних дисциплін і професійної психології Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.А. Дідоренка (г. Северодонецьк, Україна)

Коррупция: культурно-исторические, экзистенциальные и институциональные источники и логика противодействия в правовом поле (конспект лекции)

В лекции продемонстрированы эвристические возможности разработанного автором культурологического подхода в философии права к проблеме коррупции. Рассмотрены вопросы: 1. Концептуальный подход и терминология: обоснование. 2. Фундаментальные истоки и природа коррупции. 3. Способы противодействия коррупции и границы права. Определено: 1. Общие (психолого-биологические) и 2. Специфические (культурно-исторические, мировоззренческо-этические и социально-политические) основания коррупции. Показаны причины непреодолимости общих оснований, что объясняет наличие этого феномена во всех обществах. Предложено ряд возможных способов противодействия и общим, и специфическим основам коррупции, где ведущая роль принадлежит праву.

Ключевые слова: коррупция, источники коррупции, противодействие коррупции, право, культура, культурологический подход.

Lytvynov O. Corruption: Cultural, Historical, Existential and Institutional Sources and Logic of Counteraction in the Legal Field

A popular science exposition of the problem of fighting corruption in the context of the philosophical and legal research "Law as a cultural phenomenon" is proposed. The lecture demonstrates the heuristic possibilities of the cultural approach developed by the author in the philosophy of law to the problem of corruption. The following questions are considered: 1. Conceptual approach and terminology: rationale. 2. Fundamental origins and nature of corruption. 3. Ways of corruption counteraction and the boundaries of law. The author determines: 1. General (psychological and biological) and 2. Specific (cultural, historical, ideological, ethical and socio-political) grounds of corruption. The reasons for the insuperability of common grounds are shown, which explain the presence of this phenomenon in all societies. The explanation is human nature, considered by E. Mach from the standpoint of "economy of thinking" and R. Avenarius from the standpoint of "the least expenditure of energy" Among the specific reasons, the main reasons are the traditional ignoring by the authorities of the interests of the people, Orthodoxy as it is, and the "Soviet man" as the carrier of a totalitarian-paternalistic worldview. A number of possible ways of counteracting both the general and specific bases of corruption are proposed, where the leading role belongs to the law. Among the most important are called civilian control over the actions of government officials and the openness of government institutions. Among the ways of overcoming the specific grounds for corruption are various ones: from

technical (audio and video) to humanitarian and educational (the formation of critical thinking, legal culture, focused on the idea of human rights, etc.).

Key words: corruption, sources of corruption, corruption counteraction, law, culture, cultural approach.

УДК 342.572

Нестерович В.Ф.

доктор юридичних наук, доценти, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Северодонецьк, Україна)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розкрито питання удосконалення правового регулювання проведення громадської експертизи діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. Вказується, що конституційно-правове регулювання проведення громадської експертизи почалося в окремих сферах діяльності органів публічної влади вже з перших років здобуття незалежності України. Проведення громадської експертизи є важливою формою взаємодії громадськості та органів місцевого самоврядування при прийнятті нормативно-правових актів, сприяє залученню різних соціальних і корпоративних груп експертну грошову оцінку не тільки діяльності органів місцевого самоврядування, а й прийнятих ними рішень і наслідків їх впровадження. Відзначено, що найбільш вразливим питанням в правовому регулюванні громадської експертизи діяльності органів місцевого самоврядування є її недостатня правова визначеність на рівні законодавчих актів.

Ключові слова: правове регулювання, громадська експертиза, громадськість, органи публічної влади, органи місцевого самоврядування, Україна.

Постановка проблеми. Конституційно-правове регулювання проведення громадської експертизи в Україні розпочалося в окремих сферах діяльності органів публічної влади вже з перших років здобуття незалежності нашою державою. Серед сфер, які отримали спеціальне законодавче регламентування проведення у них громадської експертизи, варто назвати охорону здоров'я, екологічну, наукову та науково-технічну. Трохи згодом проведення громадської експертизи починає здійснюватися й на рівні органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення правового регулювання проведення громадської експертизи діяльності органів місцевого самоврядування в Україні отримало своє відображення у наукових працях таких вітчизняних вчених як В. Купрій, Л. Паливода [1], О. Літвінов, О. Тинкован, Н. Літвінова [2], Н. Мішина [3], Л. Усаченко [4], В. Федоренко [5] тощо. Питання видів громадської експертизи було розкрито автором у попередніх публікаціях [6]. Попри наявні публікації у вітчизняній юридичній науці, які присвячені конституційно-правовому утвердженню